

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
КОНСТИТУЦИОНЕН СЪД

О П Р Е Д Е Л Е Н И Е № 5

София 26 юли 2022 г.

Конституционният съд в състав:

Председател: Павлина Панова

Членове: Мариана Карагьозова-Финкова
Константин Пенчев
Надежда Джелепова
Атанас Семов

Красимир Влахов
Янаки Стоилов
Соня Янкулова

при участието на секретар-протоколиста Гергана Иванова разгледа в закрито заседание на 26 юли 2022 г. конституционно дело № 12/2022 г., докладвано от съдия Янаки Стоилов.

Производството е на основание чл. 149, ал. 1, т. 2 от Конституцията на Република България (Конституцията) и се намира във фазата на произнасяне по допустимост на искането по реда на чл. 19, ал. 1 от Закона за Конституционен съд.

Делото е образувано на 29 юни 2022 г. по искане на субект на инициатива по чл. 150, ал. 2 от Конституцията – тричленен състав на Върховния касационен съд (ВКС).

Иска се установяване на противоконституционност на разпоредбата на § 8, ал. 5, б. „а“ от Преходните и заключителни разпоредби на Закона за изменение и допълнение на Гражданския процесуален кодекс (ПЗР на ЗИДГПК, обн., ДВ, бр. 8 от 2017 г.), с която се отменя чл. 47, т. 3 от Закона за международния търговски арбитраж (ЗМТА, обн., ДВ, бр. 60 от 1988 г.,

посл. изм. бр. 46 от 2002 г.) в частта: „арбитражното решение противоречи на обществения ред на Република България“ и на свързаната с нея разпоредба на § 8, ал. 6 ПЗР на ЗИДГПК (обн., ДВ, бр. 8 от 2017 г.) в частта относно замяната в чл. 49 ЗМТА (нов, ДВ, бр. 38 от 2001 г.) на „думите чл. 47, т. 3“ поради противоречие с чл. 122, ал. 1 във връзка с чл. 117, ал. 1 и чл. 56 от Конституцията.

Конституционният съд не се е произнасял по искане със същия предмет.

Съдът, за да прецени допустимостта на искането, взе предвид следното:

Конституционният съд е сезиран от тричленен състав на ВКС в хипотезата на чл. 150, ал. 2 от Конституцията, която предвижда, че при установяване на несъответствие между закон и Конституцията, съответният състав спира производството и внася въпроса в Конституционния съд. Производството по чл. 47 ЗМТА е специфично исково, едноинстанционно производство за контрол на влязъл в сила правораздавателен акт на недържавна институция, в което ВКС не разглежда спора по същество, а действа като контролноотменителна инстанция по отношение на арбитражното решение (Решение № 9/2002 г. по к. д. № 15/2002 г.).

Конституционният съд е формирал трайна практика, съгласно която отделни състави на Върховния касационен и Върховния административен съд имат процесуална правоспособност да го сезират (Определение от 1.7.1997 г. по к. д. № 5/1997 г.; Определение от 25.6.2002 г. по к. д. № 12/2002 г.; Определение от 29.3.2014 г. по к. д. № 4/2014 г.; Определение от 29.4.2015 г. по к. д. № 2/2015 г.; Определение от 28.6.2016 г. по к. д. № 7/2016 г.; Определение от 17.9.2019 г. по к. д. № 9/2019 и др.) в случай, че установят несъответствие между Конституцията и закон, приложим към висящо пред тях дело.

Преглед на практиката на Конституционния съд показва, че в повечето случаи предмет на оспорване са били изцяло нови разпоредби или такива, с които се правят промени в действащата законова уредба. В други случаи Съдът (Определение от 9.4.2013 г. по к. д. № 3/2013 г.; Определение от 1.7.2010 г. по к. д. № 10/2010 г.; Определение от 22.12.2009 г. по к. д. № 16/2009 г. и др.) е допуснал за разглеждане по същество искане за установяване на противоконституционност на отмяна на правни норми, защото не е изключено самата отмяна на норма от закон да нарушава конституционни принципи или основни права. Според тълкувателно решение № 3 от 2020 г. по к. д. № 5/2019 г. „такъв закон остава годен предмет на контрол за конституционност независимо от влизането му в сила, тъй като запазва самостоятелно значение“. Специфично за настоящото конституционно дело е, че за първи път оспорване на отмяна на законова разпоредба се иска във връзка с разглеждане на дело от съдебен състав при условията на чл. 150, ал. 2 от Конституцията. Това ограничено от предмета на делото правомощие на съставите на двете върховни съдилища е предоставено с оглед на възприетия в Конституцията специфичен „конкретен“ контрол за конституционност и се свежда до приложимия по делото закон.

В случая ЗМТА е приложим и към арбитражни производства у нас, включително към възникналия пред ВКС правен спор. Според върховните съдии законодателната отмяна от 2017 г. на „обществения ред“ като основание за отмяна на арбитражно решение противоречи на чл. 122, ал. 1 във връзка с чл. 117, ал. 1 и чл. 56 от Конституцията.

Категорията „обществен ред“ обикновено се употребява в областта на международното частно право. Тя служи за защита на националния правен ред, когато съдът решава да признае решения на чуждестранни юрисдикции или да се допусне изпълнение на такива решения. Приложното поле на обществения ред обаче не се ограничава до

правоотношенията с международен елемент. Той кореспондира с основните принципи, основните начала на националното право. Чрез позоваване на противоречие с обществения ред се защитават устоите на всяка правна система, включително тази на Европейския съюз. Следователно позоваването на обществения ред поначало би могло да служи за проверка и евентуална отмяна на арбитражното решение от компетентния съд, стига то да е предвидено сред основанията за такава проверка.

Всяка правна норма, за да е приложима, следва да е валидна, т. е. да действа към момента на решаване на правния спор и да има регулативно въздействие върху предмета на делото. Съгласно чл. 18, ал. 3 от Правилника за организация на дейността на Конституционния съд (ПОДКС) и постоянната практика на Съда (Определение от 29. 3. 2014 г. по к. д. № 4/2014 г.; Определение от 17. 9. 2019 г. по к. д. № 9/2019 г.) искане от състав на ВКС или ВАС, направено във връзка с производство пред него, трябва да съдържа аргументирана преценка на приложимото право. Съдебният състав може да иска установяване на противоконституционност само на закон или разпоредба от закон, която има пряко отношение към производството пред него. Изясняването на приложимото право е задължение на сезиращия съдебен състав и необходим елемент от преценката му дали законовата разпоредба, чиято конституционосъобразност се оспорва, влияе върху решаването на делото, което разглежда. Съгласно посочената разпоредба от ПОДКС тричленният състав на ВКС е следвало да посочи и обоснове, отчитайки характера на производството по чл. 47 ЗМТА, приложимото по делото право.

Според процесуалната теория и практика спирането на делото от върховен съд предполага, че неговото решаване ще зависи от изхода на делото, образувано пред Конституционния съд, а това изисква произнасянето на Конституционния съд по съществото на направеното

искане да може да бъде приложено по висящото дело. По отношение на разглеждания случай разпоредбата на чл. 47, т. 3 ЗМТА в частта „арбитражното решение противоречи на обществения ред на Република България“ не е част от действащото право към момента на предявяване на иска пред ВКС, тъй като е отменен с разпоредбата на § 8, ал. 5, б. „а“ ПЗР на ЗИДГПК (обн., ДВ, бр. 8 от 2017 г.). След задължителното тълкуване на чл. 151, ал. 2 от Конституцията, дадено от Конституционния съд с Решение № 3/2020 г. по к. д. № 5/2019 г., според което „...решението на Конституционния съд, с което се обявява за противоконституционен закон, не произвежда възстановително действие“, нормата от цитираната разпоредба от ЗМТА не би могла да предизвика правен ефект по конкретното дело. Следователно дори евентуално уважаване на искането за обявяване на противоконституционност на разпоредбата на § 8 ПЗР на ЗИДГПК в частта, с която се отменя чл. 47, т. 3 ЗМТА, няма да възстанови правното основание, необходимо на сезиращия съд, за да се произнесе по искането за отмяна на арбитражното решение. В такива случаи единствено органът, постановил обявяния за противоконституционен акт, трябва да уреди възникналите последици от решението на Конституционния съд (чл. 22, ал. 4 от Закон за Конституционен съд). В разглеждания случай само Народното събрание разполага с правомощие със закон да допълни основанията за искане за отмяна на арбитражно решение.

Предвид приведените доводи и на основание чл. 19 от Закона за Конституционен съд и чл. 25, ал. 1 и чл. 26, ал. 1 Правилник за организацията на дейността на Конституционния съд искането на тричленния състав на ВКС следва да бъде отклонено, а производството по делото – прекратено.

С оглед на изложените мотиви Конституционният съд

ОПРЕДЕЛИ:

ОТКЛОНЯВА искането на тричленен състав на Върховния касационен съд за установяване на противоконституционност на разпоредбата на § 8, ал. 5, б. „а“ в частта „т. 3 се отменя“ и на § 8, ал. 6 в частта „думите чл. 47, т. 1, 2 и 3“ се заменят с „чл. 47, ал. 1, т. 1 и 2“ от Преходните и заключителни разпоредби на Закона за изменение и допълнение на Гражданския процесуален кодекс (обн., ДВ, бр. 8 от 2017 г.).

ПРЕКРАТЯВА производството по конституционно дело № 12/2022 г.

ВРЪЩА искането на вносителя заедно с препис от определението.

Председател:

Павлина Панова

Чл. нове:

Мариана Карагьозова-Финкова

Красимир Влахов

Константин Пенчев

Янаки Стоилов

Надежда Желепова

Соня Янкулова

Атанас Семов